

nálás, kizsákmányolás, napjaink emberének elanyagiasodása. Ez utóbbinak egyik leghatásosabb képi megformálása abban az ötletesen megrendezett jelenetben jut kifejezésre, amelyben az Anya (Ann-Margret) a fölrobbant televízióból kiömlő pezsgő, csokoládé és bab áradatban buja, parázna, kéjes élvezettel fetreng. Mindez igen beszédes víziója a fogyasztói társadalom materialisztikus orgazmusának.

Izgalmasnak ígérkező párhuzammal találkozunk a filmben: a világ-megváltó Krisztus és az új Messiás (Messiások, mint amilyen például Tommy — „korunk hőse” — is) között. Igaz az új ígehirdetőt a tömeg, amely nem tudott olyanná válni, mint amilyen bálványozott Istene, nem feszítette keresztre, *csak* a dicsőség és hírnév trónjáról taszította a feledés sötétségébe.

És hogyan lehet kitörni ebből a bűvös körből? Tommy a film végén megtalálja, és feloldódik a titokzatos Fényben. Meglehetősen „titokzatos” és kiábrándító, reménytelen útmutatás.

A *Tommy*ban egész sor filmszillaggal és énekes-sztárral találkozunk, akik túlnyomó részt önmagukat formálják meg, és saját tükörképüket — igen görbe tükörképüket — tartják a mozinéző elé. A filmben mindenk előtt — nem számítva a csodálatosan szép zenét — a kitűnő alakítások érdemelnek dicséretet. Az egész filmet alakjával, egyéniségével és hangjával uralja az Anya szerepét tolmácsoló Ann-Margret, aki színész tehetőségét, sokoldalúságát bizonyítva az érzelmek skáláján a legjelentéktelenebb árnyalatokat is érzékeltette és kifejezte. Roger Daltrey, mint Tommy, alakítása impresszív és megnyerő volt. Oliver Reed könnyen, fel szabadult játéka is említést érdemel.

S végül...?

A *Tommy* elsősorban csak regisztrálja a társadalmi valóság néhány érdekes, de ugyanakkor problematikus jelenségét anélkül, hogy a néző az előremutatás, a kiút megnyugtató illúziójában elringathatná magát.

HAJNAL Jenő

VÖRÖS KÁNYAFA

(*Kalina krasznaja*)

A *Vörös kányafáról*, mint a kiváló szovjet rendező, V. Suksin, utolsó filmjéről, beszélve az *utolsó* nemcsak egy felfelé ívelő, gazdag

életpálya váratlan lezárulását jelentő filmnek a jelzője, hanem magában foglalja — és talán nem is véletlenül — az összegezés, a vallomás (a rendezőről és annak koráról, társadalmáról) és a bizonyítás szándékát, de a filmvásznon nem egy rezignált, sorsába beletörődött, reményét vesztt rendező kézjegyével találkozunk; ellenkezőleg: a mindig dacos, kihívó, harcos, merész

I. és R.: Vaszilij Suksin
O.: Anatolij Zaboockij;
Z.: Pavel Csekalov;
Sz.: Vaszilij Suksin, Ligyija Fedoszejeva

Vaszilis Suksin érett alkotói tehetsége beszél a filmművészet nyelvén.

Egy börtön feldíszített, ünnepi hangulatot árasztó „dísztermében” kopaszra nyírt rabok ájtatos, átszellemült, szelíd arccal, gyermeki ártatlanságot sugárzó szemekkel éneklük az *Esti harangszó* című szomorkás hangulatú románcot. A fegyintézet — most már csak — volt lakói ugyanis a hagyományokhoz híven e dallal búcsúznak az ott maradó társaktól és öröktől. Minderről felvillanó képek (a főcím futásával párhuzamosan) adnak ki-merítő információt.

Már ez a néhány filmkocka is magán viseli egy nagy rendező művészetére, alkotói módszerére oly jellemző jegyeket, amelyek a *Vörös kányafa* többi részéről is igen sokat elmondanak: a kép és a zene, valamint a keserű, meztelen valóság közötti ellentét szülte kétértelműség, a fanyar humor, a groteszk és a metsző szatíra iránti vonzalmat és érzéket.

A filmnek a tartalma szinte két mondatban elmondható: A börtönből szabaduló hős kiábrándulva a volt cimborák folytatta életmódból, azokközösségébe szeretne bekapcsolódni, akik a „becsületesen és lelkiismeretesen élni” mellett döntöttek. A megvetettség és megaláztatás felidézte konfliktusok, összetűzések elcsitulásakor, amikor már úgy tűnik, hogy az életnek mégiscsak van értelme, akkor a mocskos és fekete múlt könnyörtelenül elvégzi azt, amit már előre sejthettünk: a főhóst, Prokugyint, volt bűntársai megölik. Így leírva még jobban kihangsúlyozódik a történet banalitása, közön-ségessége, elcsépeltsége, és csupán lapos gengszter-történetként hat.

A sablonos történet mellett Suksin több jelenetben a szentimentalizmus, az érzelgősség közvetlen határáig elmerészkedik (pl. mikor Prokugyin és Ljuba egy omladozó falú, rogyant házban fölkeresik hősünk édesanyját, vagy mikor Prokugyin a városba utazása előtt bejelenti elutazását Ljubának stb.).

A film dramaturgiai felépítése is meglehetősen „zavaros”, nem is beszélve az egyes motívumok „tisztátalanságáról”.

Ennyi „rendellenesség” ellenére is ki kell tartanunk azon állításunk mellett, hogy a *Vörös kányafa* igen is jelentős műalkotás, és rendezője mindennek nagyon is tudatában volt. Ugyanis a nézőnek minduntalan az az érzése, hogy a rendező cinkosa, aki a közönségre kacsintva mintha azt mondaná: láthassátok, hogy ilyeneket én is képes vagyok rendezni csak (!) sokkal ötletesebben, eredetibben, mélyebb átéléssel. Mindig tudja, hogy hol kell megállnia, és hogy meddig terjed a művészet határa.

Dehát hol, miben rejlik a titok nyitja?

A *Vörös kányafa* műfaját legpon-tosabban úgy fogalmazhatnánk meg, mint „a napjainkat megörökítő, drámai és derűs epizódokban egyaránt bővelkedő életképet”. A filmben mind az érzelgősség, mind pedig a történet csak kerete az alkotás mélyebb rétegeiből feltörő őszinte érzéseknek, eszméknek, véleményeknek, tetteknek, amelyeket a mű legnagyobb értékeinek könyvelhetünk el. Figyelmet érdemel a film bátor szokimondása, humora, könnyvedsége, egyszerűsége, Prokugyin élcélődő, gúnyolódó, ugyanakkor ragaszkodó, bajtársias természete, a

spontán, szívbőljövő és szívhezszóló érzelmek.

A rendezés és a színészi teljesítmény magas fokát bizonyítja az a jelenet, amelyben az elfáradt, sokat megélt idős házaspár, Ljuba szülei gyanakodva szemlélik az idegent, a házukba betolakodott fegyencet, aki a mérges tekintetek és pillantások tüzeiben váratlanul támadásba megy át. A gazdag és mély élettapasztalataira támaszkodva — inkább csak játékból, tréfából, blöffölésből — az öregember néhány titkolt, fájó pontjára tapint.

Az egész film a hétköznapok, a mindennapi élet légkörével van feltöltve, amelyet meggyőző erővel, plasztikusan jelenít meg egy-egy hús-vér karakter, szituáció, vagy maga a táj.

A filmbeli epizódokat, motívumokat a két főszereplő (Suksin és Fedoszejeva) közvetlen, felszabadult és ihletett alakításával kapcsolja össze, és egységesíti. Fedoszejeva, aki egy sokat meg- és átélt özvegyasszonyt személyesített meg, képes volt a szív tisztaságát, értékeit kivetíteni a nő külsejére is, minek következtében alakja szinte megszépült.

Kettőjük kapcsolata a film leglíraibb és legmegindítóbb része.

Suksin egész művészi „irányzatossága” az emberi természet film- és irodalmi eszközökkel való feltárása körül forgott. A *Vörös kánya*fa ennek a törekvésnek egyik művészi objektivációja.

HAJNAL Jenő